

**СИСТЕМА ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН
У СФЕРІ ОСВІТИ УКРАЇНИ****THE SYSTEM OF INFORMATION AND LEGAL RELATIONS
IN THE SPHERE OF EDUCATION IN UKRAINE**

Легенький М.І.,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
докторант кафедри адміністративного права та процесу
Національного університету «Львівська політехніка»*

Розкриваються особливості розвитку та вдосконалення системи інформатизації сфери освіти в контексті загальної інформатизації суспільства, законодавчого забезпечення цього процесу. Охарактеризовано нормативно-правову базу, яка регламентує функціонування зазначеної сфери. Проаналізовано основні наукові розробки щодо інформатизації освіти. Визначено проблемні аспекти та внесено відповідні пропозиції.

Ключові слова: інформатизація суспільства, інформатизація сфери освіти, Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки», інформаційно-комунікативні технології.

Раскрываются особенности развития и совершенствования системы информатизации сферы образования в контексте общей информатизации общества, законодательного обеспечения этого процесса. Охарактеризована нормативно-правовая база, регламентирующая функционирование указанной сферы. Проанализированы основные научные разработки по информатизации образования. Определены проблемные аспекты и внесены соответствующие предложения.

Ключевые слова: информатизация общества, информатизация сферы образования, Закон Украины «Об основных принципах развития информационного общества в Украине на 2007–2015 годы», информационно-коммуникативные технологии.

Peculiarities of development and improvement of the system of informatization expose in the sphere of education in the context of the general informatization of society, legislative support of this process. Regulatory framework that regulates the functioning of the indicated sphere was characterized. The main scientific developments of education informatization were analyzed. Problematic aspects were identified and appropriate suggestions were amended.

Key words: informatization of society, informatization of educational sphere, Law of Ukraine “On the basic principles for the development of an information-oriented society in Ukraine for 2007–2015”, information and communication technologies.

Проблему інформатизації сфери освіти можна розглядати виключно в контексті загальної інформатизації суспільства. Інформаційний вибух, що охопив сучасний світ, привів до ситуації, завдяки якій обсяг знань, що породжується світовою спільнотою, кожні два-три роки подвоюється. А тому абсолютно адекватною реакцією розвинених країн світу став перехід від індустріального до інформаційного суспільства. Україна не стоїть осторонь зазначених процесів, активно вживаючи заходів, спрямованих на інформатизацію суспільства, за нормативно-правовим, науково-теоретичним, матеріально-технічним і практичним векторами.

До нормативно-правового забезпечення розвитку інформатизації суспільства слід передусім віднести Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки». Зазначеним законом прагнення до побудови інформаційного суспільства, орієнтованого на інтереси людей, віднесено до пріоритету України. Основною ознакою інформаційного суспільства визначено можливість для кожного створювати й накопичувати інформацію, мати доступ до неї, користуватися та обмінюватися нею з метою сприяння суспільному та економічному розвитку суспільства та підвищення умов життя [2, с. 102].

До однієї з основних стратегічних цілей розвитку інформаційного суспільства в Україні Законом віднесено забезпечення комп'ютерної та інформаційної грамотності населення, насамперед шляхом створення системи освіти, орієнтованої на використання новітніх інформаційно-комунікативних технологій у формуванні всебічно розвинутої особистості.

Законом визначено, що забезпечення освітньо-професійної підготовки людини до життя й роботи в інформаційному суспільстві є однією з головних умов успішної реалізації основних засад розвитку інформаційного суспільства. Для досягнення поставленої мети Закон вимагає розвивати національно-освітній простір, напрацьовувати методологію та методику використання комп'ютерних мультимедійних технологій і забезпечити їх використання під час викладання шкільних предметів і в системах навчання студентів педагогічних навчальних закладів, забезпечити пріоритетність і вдосконалення підготовки фахівців з інформаційно-комунікативних технологій, поліпшити ситуацію щодо матеріально-технічного забезпечення процесів інформатизації, підвищувати комп'ютерну грамотність населення та, врешті-решт, розвивати національну науково-освітню мережу та інформаційні ресурси за головними галузями знань, інтегруючи їх до європейських науково-освітніх мереж.

Такий розклад пріоритетів є, безумовно, об'єктивною, оскільки інформатизація суспільства якнайтісніше взаємопов'язана зі сферою освіти, більше того – без неї неможлива. Причому цей зв'язок є двостороннім: інформатизація суспільства сприяє підвищенню інформатизації, а відповідно, і якості освіти, що забезпечує підготовку для суспільства висококваліфікованих фахівців, які здатні розробляти та запроваджувати в різні сфери суспільної діяльності досягнення передових інформаційних технологій. Таким чином, інформатизація освіти має стати базисом для глобальних процесів інформатизації суспільства, а для цього їй потрібно не просто йти в ногу, а й випереджати інші напрями суспільної діяльності. Суспільна результативність освітніх процесів характеризується певним латентним періодом, адже знання, отримані в школі чи вищому навчальному закладі, почнуть використовуватися як мінімум через декілька років, а враховуючи вже зазначену тенденцію до стрімкого оновлення інформації, можуть досить швидко втрачати актуальність. Подібної ситуації можна уникнути завдяки запровадженню в освітню практику новітніх інформаційних технологій і зміни орієнтирів педагогічної парадигми в напрямі визначення головним освітнім завданням формування умінь самостійно вишукувати та набувати знання.

Однак слід зауважити, що, попри безумовну актуальність проблем інформатизації освіти та, зокрема, законодавчого й нормативного його забезпечення, ці питання майже не знайшли відображення ні в чинних Законах «Про освіту» та «Про вищу освіту», ні в проекті Закону «Про освіту». Виняток тут становить питання Єдиної державної електронної бази з питань освіти, організаційні аспекти функціонування якої прописані у вищезазначених законах і законопроектах. Зазначена база є дуже важливим аспектом загальної системи інформатизації освіти, але, безумовно, не єдиним.

Щодо урядових документів, присвячених питанням інформатизації освіти, то слід відзначити Державну програму «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті та науці» на 2006–2010 роки, затверджену постановою Кабінету Міністрів України від 7 грудня 2005 року № 1153. Метою Програми визначено створення умов для розвитку освіти та науки, підвищення ефективності державного управління шляхом впровадження інформаційних і комунікаційних технологій, забезпечення реалізації прав на вільний пошук, одержання, передачу виробництво та поширення інформації, здійснення підготовки необхідних спеціалістів і кваліфікованих користувачів, сприяння розвитку вітчизняного виробництва високотехнологічної продукції та насамперед конкурентоспроможних комп'ютерних програм як найважливішої складової частини інформаційних та комунікаційних технологій, сприяння переходу економіки на інноваційний шлях розвитку [3, с. 243]. Як бачимо, змістовні аспекти мети програми не обмежуються суто освітніми чи науковими проблемами, а виходять на

рівень реалізації інформатизації освіти та науки в різноманітних суспільних галузях – в економіці, державному управлінні тощо.

Визначені Програмою заходи включені до розділів, які передбачають оснащення комп'ютерною технікою та програмними засобами загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладів, розбудову інфраструктури національної науково-освітньої телекомунікаційної мережі (УРАН), створення, зберігання та доступ до інформаційних ресурсів, підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів, нормативно-правове забезпечення впровадження інформаційних і комунікаційних технологій та інформаційне забезпечення управління науково-освітньою сферою. На превеликий жаль, нам не вдалося відшукати ані аналітичних матеріалів, ані звіту про виконання зазначеної програми, але навіть побіжний огляд цих заходів дає підстави твердити, що Програма виконана далеко не повністю. Тим паче і строк її виконання давно завершився, а ніяких більш нових програмних документів у царині інформатизації освіти Урядом не приймалося.

Водночас науковий аспект проблеми розроблений досить широко та ґрунтовно.

В.Ю. Биков провів низку наукових досліджень із проблем створення та впровадження в практику освіти інформаційно-комунікаційних технологій, здійснив моделювання комп'ютерно орієнтованих педагогічних технологій. Дослідник проаналізував проблеми щодо нормативно-організаційного та експериментального забезпечення інформатизації освіти, здійснив моделювання педагогічних і методичних систем комп'ютерно орієнтованого навчального середовища, електронних віртуальних і дистанційних систем навчання, відпрацював новітні підходи щодо створення науково-методичної, комп'ютерно-технологічної і нормативно-законодавчої платформ дистанційних е-технологій навчання, широкого впровадження цієї перспективної форми навчання в освітню практику [5, с. 9].

В.Г. Гриценко цілком обґрунтовано вважає, що вагомим фактором ефективного реформування системи освіти є можливість застосування в цьому процесі інформаційно-комунікаційних технологій. При цьому ефективні системи інформатизації освіти мають створюватися на основі глибокого та всебічного аналізу як сучасного стану, так і перспектив розвитку в галузі інформаційних технологій, педагогіки та психології [4, с. 48].

А.М. Гуржій вивчає питання інформаційно-комунікаційної компетентності у світлі вітчизняних перспектив у руслі загальноосвітньої інформатизації. опрацьовує проблеми наступності у вивченні інформатики учнями та студентами вищих навчальних закладів, готовності педагогічних працівників до використання інформаційних технологій у професійній діяльності. Особливу увагу автор звертає на проблему ІК-компетентності, зазначаючи, що зміст указанного поняття перебуває на стадії дискурсу, а в національних документах, у тому числі нормативного характеру, це поняття трактується по-різному, і

пропонує в цьому напрямі користуватися міжнародним досвідом, який не зважає на зазначене поняття до цифрової або технологічної галузі, але містить різні аспекти, до яких належать соціальна сфера, галузь комунікацій, ціннісні та громадянські аспекти життєдіяльності людини [7, с. 15].

М.І. Жалдак приділяє увагу питанням комп'ютерно орієнтованих систем навчання, досліджує проблеми формування інформаційної культури майбутнього вчителя, змісту навчання інформатики в школі, створення й використання комп'ютерно орієнтованих дидактичних засобів навчання. Автор приходиться до висновку, що застосування сучасних комп'ютерних технологій надає можливість суттєво оптимізувати ефективність осмислення інформації, що відноситься до змісту навчального процесу. Особливу увагу дослідник зосереджує на філософських і математичних основах інформатики, які вважає теоретичною базою інформаційно-комунікативних технологій [6, с. 12]. При цьому слід звернути особливу увагу на основний постулат М.І. Жалдака, який головним завданням інформаційно-комунікативних технологій вважає всебічний і гармонійний розвиток учнів і студентів, а насамперед їхніх творчих здібностей.

О.В. Кохановська досліджує цивільно-правові проблеми інформаційних відносин в Україні. Висновки автора щодо необхідності закріплення в цивільному праві нової редакції поняття інформації, необхідності засвідчення відповідності інформації майновим об'єктам, які є формою її фіксації, врахування особливостей реалізації інформаційних прав у сфері особистих немайнових правовідносин і ефективності застосування цивільно-правових способів захисту інформаційних прав та авторських прав на створений інформаційний продукт повною мірою стосуються інформаційних правовідносин в освітній галузі [8].

О.В. Матвійчук-Юдіна досліджує нормативно-правові та педагогічно-організаційні засади забезпечення процесів інформатизації вищої освіти. Дослідник пропонує основи нормативно-правової моделі та визначає систему нормативно-правових критеріїв впливу інформатизації навчального закладу [9].

Н.В. Морзе займається питаннями запровадження інформаційно-комунікативних технологій у навчально-виховний процес середньої, вищої школи та закладів професійно-технічної освіти. Особливу увагу автор приділяє проблемі формування інформативних компетентностей учнів і студентів, розглядаючи їх як важливу умову наступності у здобутті середньої професійної та вищої освіти [11].

С.М. Ніколасенко розглядає інформаційну революцію в освіті як адекватну реакцію освітянських структур на загальну інформатизацію суспільства. Автор відносить формування в учнів і студентів умінь щодо використання сучасних інформаційних і комунікативних технологій до найважливіших завдань сучасної освіти. Відповідно до цього вчений та організатор вітчизняної освіти формулює нагальну потребу в прискоренні підготовки викладачів і фахівців у сфері ІКТ, в оснащенні закладів

освіти сучасною комп'ютерною технікою, педагогічними програмними засобами, електронними підручниками. Автор підкреслює надзвичайно високу актуальність впровадження в освітню систему найсучасніших інтернет-технологій, створення корпоративних мереж і віртуальних лабораторій, що зрештою дасть можливість імплементувати до аудиторних занять експериментальні дослідження в реальному часі [12].

Наукові здобутки С.О. Семерікова присвячені розробленню теоретико-методичних основ фундаменталізації та мобільності у вивченні інформативних дисциплін у вищих навчальних закладах. Сформульовано принцип наскрізної інтеграції навчальних дисциплін на основі формування інформативних компетентностей, який автор вважає ключовим у фундаменталізації змісту навчальної дисципліни. Переконаливо доведено позитивний вплив фундаменталізації навчання інформативних дисциплін на загальну ефективність навчання студентів, зростання їхньої конкурентоздатності на ринку праці [16].

О.В. Співаковський працює над проблемами законодавчого забезпечення вищої освіти в Україні, у тому числі інформатизації вищої освіти. Опрацьовуючи проблеми розвитку освітніх ІТ-технологій, дослідник сформулював психолого-педагогічні вимоги до інформаційно-комунікативних технологій навчального призначення та їх використання в підготовці студентів, побудувавши на їх основі концепцію викладання інформатики в освіті [15, с. 171]. Розробляючи дидактичні основи комп'ютеризації освіти, автор приходиться до висновку, що найпомітніших педагогічних успіхів можна досягти шляхом персоніфікації інформаційних технологій стосовно конкретного вчителя та персоніфікації інформаційних технологій стосовно конкретного учня в поєднанні з деперсоналізацією комп'ютера, залученого до процесу взаємовідносин «учень – клас – учень», розглядаючи таким чином усі сучасні ІКТ-технології виключно як реальний інструмент навчання в різних предметних областях. Особливу увагу слід приділити розробленим вченим інноваційним методам побудови та управління інформаційними структурами вищого навчального закладу. При цьому О.В. Співаковський інформаційні активи вищого навчального закладу абсолютно переконаливо відносить до числа основних активів [14, с. 5].

Ю.В. Триусом відпрацьовані концептуальні підходи до створення інформаційно-аналітичної системи управління навчальним процесом вищого навчального закладу. Зазначена система має базуватися на сучасних методах прийняття рішень, імітаційного моделювання та web-технологій, відповідати вимогам відкритості, безкоштовності, простоти застосування та незалежності від системного програмного та апаратного забезпечення, орієнтуватися на національні та міжнародні стандарти в галузі вищої освіти, дотримання сервіс-орієнтованої архітектури, надійність у роботі зі значною кількістю користувачів і забезпечення модульності кінцевого продукту [17, с. 43].

І.Ф. Прокопенко працює над проблемами інформатизації вищих навчальних закладів. М.Т. Мартинюк вивчає можливості інформаційно-комунікативних технологій як засобу формування професійної компетентності педагогічного працівника.

Таким чином, є всі підстави констатувати вагомий здобутки вітчизняних вчених у галузі розробки методології, теорії та програмно-методичних засобів інформатизації освіти. Водночас, як справедливо зазначають майже всі дослідники, галузі інформаційно-комунікаційних технологій притаманні найбільш бурхливі темпи розвитку,

і невинний процес комп'ютеризації освіти буде йти в ногу з часом виключно за умови постійних сучасних чи навіть випереджувальних досліджень у ній.

Більш проблемним, на нашу думку, видається як у теоретичному, так і практичному плані забезпечення правових та організаційних засад комп'ютеризації освіти, оскільки цей процес вимагає нормативного забезпечення у вигляді теоретико-правових досліджень, розроблення та впровадження відповідних підзаконних нормативних актів, державних і галузевих планів розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII від 01.07.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page>.
2. Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» № 537-V від 09.01.2007 // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2007. – № 12. – Ст. 102.
3. Державна програма «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті та науці» на 2006–2010 роки, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 7 грудня 2005 № 1153 // Урядовий кур'єр. – 21.21.2005. – № 243.
4. Гриценко В.Г. Організаційні засади інформатизації вищої освіти / В.Г. Гриценко // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Сер. Педагогічні науки. – 2013. – Вип. 121. – С. 45–50. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2013_121\(1\)_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2013_121(1)_13).
5. Биков В.Ю. Проблеми та перспективи інформатизації системи освіти в Україні / В.Ю. Биков // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. – № 13 (20). – К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. – С. 3–18.
6. Жалдак М.І. Проблеми фундаменталізації змісту навчання інформативних дисциплін в педагогічних університетах / М.І. Жалдак // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. – № 17 (24). – К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. – С. 3–15.
7. Гуржій А.М. Проблеми наступності навчання інформаційних технологій у школі й вищому навчальному закладі / А.М. Гуржій, Л.А. Карташова // Збірник Інформаційні технології в освіті. – 2013. – № 15. – С. 11–18. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ite.kspu.edu/issue-15/p-11-18/full>.
8. Кохановська О.В. Цивільно-правові проблеми інформаційних відносин в Україні : дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / О.В. Кохановська. – К., 2006. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.disslib.org/tsyvilno-pravovi-problemy-informatsiynukh-vidnosyn-v-ukrayini.html>.
9. Матвійчук-Юдіна О.В. Нормативно-правове забезпечення процесів інформатизації вищої освіти / О.В. Матвійчук-Юдіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2008/97-84-32.pdf>
10. Морзе Н.В. Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховний процес закладів ПТО : [навч.-метод. посіб.] / Н.В. Морзе. – К. : АртЕкономі, 2011. – 168 с.
11. Морзе Н.В. Формування інформатичних компетентностей учнів середньої школи / Н.В. Морзе, О.Г. Кузьмінська // Інформаційні технології і засоби навчання : електронне наукове фахове видання ; Ін-т інформ. технологій і засобів навчання, Ун-т менеджменту освіти. – К., 2011. – № 3. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/ITZN/2011_3/Index.htm.
12. Ніколаєнко С. В освіті – інформаційна революція / С. Ніколаєнко // Дзеркало тижня. – 2006. – № 1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dt.ua/3000/3300/52284>.
13. Овчарук О.В. Дискусійні питання інформаційно-комунікаційної компетентності: міжнародні підходи та українські перспективи / О.В. Овчарук, А.М. Гуржій. – Херсон : Херсонський державний університет, 2013 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lib.iitta.gov.ua/1027/>.
14. Співаковський О.В. Інноваційні методи управління інформаційними активами вищого навчального закладу / О.В. Співаковський, М.С. Львов, Г.М. Кравцов // Комп'ютер у школі та сім'ї. – Випуск 3. – К., 2013. – С. 3–7.
15. Співаковський О.В. Інформаційний простір і сучасні технології навчання (огляд) / О.В. Співаковський // Педагогічні науки : зб. наук. статей. – Вип. III. – Херсон, 1998. – С. 167–174.
16. Семеріков С.О. Теоретико-методичні основи фундаменталізації навчання інформативних дисциплін у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... докт. пед. наук / С.О. Семеріков. – К., 2009. – 25 с.
17. Триус Ю.В. Інформаційно-аналітична система управління навчальним процесом ВНЗ / Ю.В. Триус, І.В. Стеценко, І.В. Герасименко, В.Г. Гриценко // Інформаційні технології в освіті : зб. наук. праць. – Вип. 9. – Херсон : Видавництво ХДУ, 2011. – С. 39–48.